

Таким чином, сьогодення вимагає більш широкого застосування методу кризового втручання. Він використовується більш пластично, оскільки в сучасній ситуації кризи як передбачувані, так і непередбачувані можуть впливати і впливають на всіх людей. Відтак, соціальні працівники у соціально-педагогічній підтримці сімей з дітьми, застосовуючи метод кризового втручання, вважають його корисним в тому випадку, коли порушується звичний спосіб функціонування сім'ї. У випадку коли сім'я знаходиться у «колективній кризі» фахівець орієнтується на конкретну ситуацію і використовує той аспект роботи з сім'єю і дитиною, який є актуальним для них.

Список використаних джерел

1. Бережняк Т.О. Сутнісна характеристика поняття «соціально-педагогічна підтримка» як наукової категорії та виду діяльності. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2023 р., м. Ніжин) / за ред. О. В. Лісовця, С.О. Борисюк. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 321 с.*
2. Дзюба Т.М. Психотравмуюча ситуація в життєдіяльності людини: зміст, особливості, наслідки. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Київ : Вид. «Фенікс», 2012. Т. XII: Психологія творчості. Вип.15. Част. II. С.113-120.*
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери /за заг.ред. І.Д.Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
4. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
5. Чечко Т., Лях Т. Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Ю. Федьковича. Чернівці, 2015. С. 207-214.*

Світлана Калаур

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Ольга Дроник

магістрантка спеціальності 231 Соціальна робота

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОДИНОКИМИ МАТЕРЯМИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Автори дослідили змістові аспекти організації роботи соціального працівника з саодинокими матерями. У статті розглянуто нормативну базу надання послуг цій категорії населення. Автори дослідили проблеми саодиноких матерів та проаналізували соціальну політику щодо цієї категорії населення.

Ключові слова: саодинокі матері, соціальна робота, соціальні проблеми.

Сім'я – соціальний інститут, який відіграє надзвичайно важливу роль у життєдіяльності кожного члена суспільства, адже виступає середовищем формування основ фізичного та інтелектуального потенціалу, що закладає фундамент інтелектуального розвитку особистості. Саме тому підтримка сім'ї є важливим індикатором благополуччя та виступає показником рівня соціального розвитку держави. Сьогодні інститут сім'ї в Україні переживає суттєві трансформаційні процеси, що пов'язані із усвідомленням сім'ї, як вагомого соціального інституту суспільства. Наголосимо на тому, що війна в Україні призвела до зміни демографічної та соціально-економічної ситуації, збільшується кількість сімей, де дитину виховує лише мати. Розширення причин і джерел утворення таких сімей на тлі сучасної ситуації в країні призвели до їх загострення, що потребує всебічного вивчення і висвітлення.

Теоретичні, практичні та методичні аспекти соціальної роботи з саодинокими матерями досліджували О. Білецький, О. Кравченко, Г. Пастошук, Ю. Шевців та інші. Так, поняття «саодинокка мати» закріпилося у суспільстві, оскільки серед неповних сімей значно переважають сім'ї, де дитину виховує жінка. З'ясовано, що ще й нині відсутнє законодавче визначення наукової дефініції «саодиноккі матері», проте, відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду

судами трудових спорів» від 6.11.1992 р. №9, одинокою матір'ю вважається жінка, що не перебуває у шлюбі, а у свідоцтві про народження її дитини відсутній запис про батька або запис про батька зроблено відповідно до ст. 135 Сімейного кодексу України. Окрім того, одинокими матерями також вважаються вдови і жінки, що самотійно виховують і утримують дітей [4]. Відзначимо, що розлучені жінки до категорії «одинокі матери» не належать, попри те, що часто виховують дітей без партнера [2]. Основним правовим підґрунтям соціального захисту одиноких матерів є «Сімейний кодекс України», Закони України «Про охорону дитинства», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про соціальні послуги». Варто зауважити, що на нині «відсутній окремий нормативно-правовий акт, який би визначав основні аспекти у сфері соціального захисту одиноких матерів, що негативно впливає на стан забезпечення основних прав таких сімей» [3, с. 61].

У ході вивчення означеного питання було з'ясовано, що серед основних передумов появи такої категорії клієнтів соціальних працівників як «одинокі матери», виокремлюють такі: 1) збільшення кількості громадянських шлюбів, що призводить до позашлюбних народжень; 2) збільшення кількості вдів внаслідок війни в Україні; 3) усиновлення дітей однією жінкою. Наголосимо на тому, що сім'ї, де дітей виховує лише матір, несуть постійне психологічне навантаження, матері змушені поєднувати батьківську роль та виробничу діяльність, що призводить до низького матеріального забезпечення сім'ї. Поділяємо позицію Ю. Шевців та О. Білецького [8] у тому, що головною метою державної політики України в питанні подолання проблем одинокого материнства є впровадження моделі соціально-реабілітаційного характеру, за якої держава відіграє величезну роль в емансипації жінок та розвитку такої варіативної моделі сім'ї як «самотнє материнство».

Найчастіше одинокі матері потребують матеріальної допомоги. Так,

відповідно до «Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» «допомога на дітей одиним матерям, одиним усиновлювачам, матерям (батькам) у разі смерті одного з батьків, які мають дітей віком до 18 років (якщо діти навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, до закінчення такими дітьми закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років), надається в розмірі, що дорівнює різниці між 100 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців» [7].

Проведений аналіз розміру виплат допомоги одиним матерям за останні п'ять років (2020-2024 рр.) дає підстави для констатування деякого його збільшення (дані станом на січень поточного року) (Рис. 1).

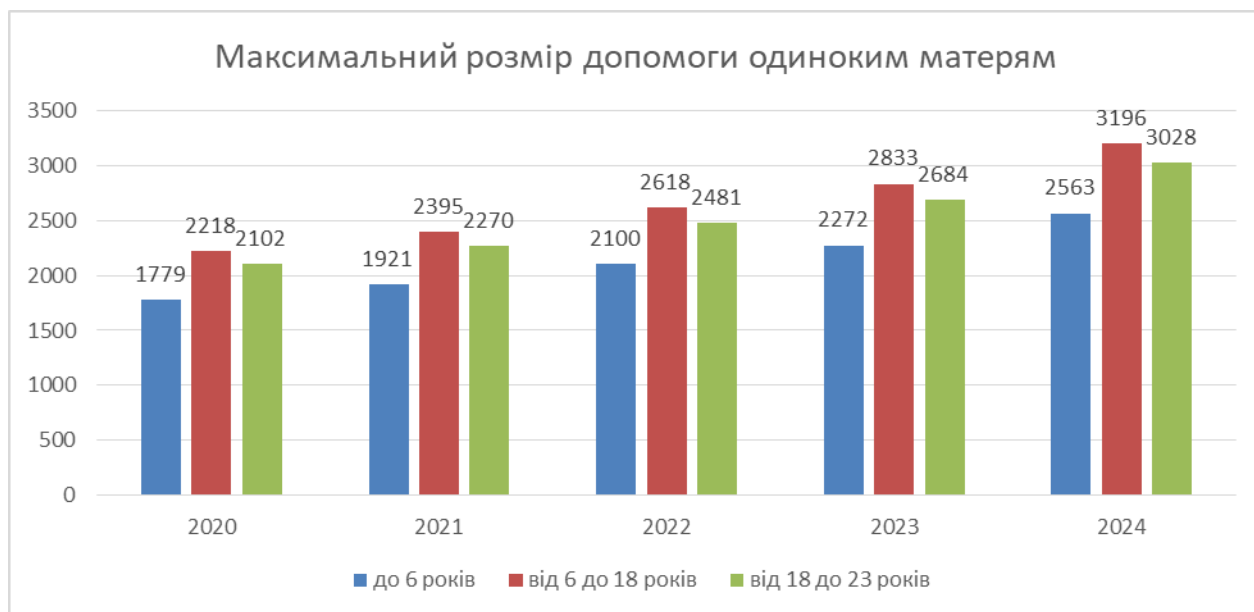

Рис. 1. Динаміка виплат матеріальної допомоги одиним матерям

Варто зауважити, що з 1 липня 2020 року допомога призначається за новими умовами. Так, якщо жінка з однією дитиною заробляє хоча б на рівні мінімальної зарплати, то право на допомогу вона втрачає. І хоча простежується динаміка у напрямку збільшення виплат, кількість сімей,

яким така допомога виплачується постійно зменшується. Ще однією категорією одиноких матерів є вдови, які отримують виплати за умови, що не одержують пенсію в разі втрати годувальника, соціальну пенсію або державну соціальну допомогу дитині померлого годувальника. Якщо вони реєструють шлюб, право на отримання допомоги на дітей, які народилися до шлюбу, залишається, лише коли діти не усиновлені чоловіком [7].

Окрім фінансових труднощів в одиноких матерів є й психологічні, оскільки забезпечення та виховання дитини покладається лише на їхні плечі. Матір, яка сама виховує дітей, змушена виконувати ту роботу, яку вона може поєднувати з вихованням дітей. Внаслідок цього, через надмірну трудову діяльність, спостерігається відсутність часу для виховання дитини. Як доводить Г. Пастошук, у цьому випадку діти можуть залишатися без належного догляду [5].

Третьою вагомою проблемою одиноких матерів є питання самореалізації та психологічного благополуччя. Психологічна підтримка одиноких матерів має бути на кожному етапі життєдіяльності, від вагітності жінки і підтримки її емоційного стану, до процесу взаємодії дитини з матір'ю та виховання дитини. Важливим є надання послуг консультування та інформування одинокої матері про її права та види допомоги, яку вона може отримати [6]. Причому успішною соціальна робота з одинокими матерями стає тоді, коли відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія фахівця та сім'ї, яка потрапила в складні життєві обставини. Як доводять науковці [1], одним із головних завдань при роботі з одинокими матерями є наснаження та спонукання до співпраці та взаємодії.

У підсумку відзначимо, що для того, щоб самостійно виростити дитину, потрібно докласти чимало сил. Державою передбачено ряд соціальних гарантій та допомог для одиноких матерів. Проте, відсутність єдиного чіткого визначення поняття «одинокі матері» призводить до неоднозначного трактування, а отже до відсутності єдиних підходів щодо

соціального захисту такої категорії осіб. Суми коштів, які виплачуються саодиноким матерям є недостатніми, і часто працюючі саодинокі матері не можуть розраховувати навіть на такий вид допомоги. Тому, доцільною є трансформація діючої системи оплати праці, щоб кожна людина мала змогу забезпечити себе та сім'ю, а не через збільшення їх фінансування за рахунок державних коштів. Соціальна робота з саодинокими матерями повинна бути спрямована на профілактику складних життєвих обставин та попередження кризових станів.

Список використаних джерел:

1. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; / Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. Ч. 1. 256 с.
2. Костишин Е., Шевців Ю. Практика саодинокого материнства в сучасному соціумі. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності*: матеріали І наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Львів, 20-21 жовт. 2022 р. Львів: ЛДУБЖД, 2022. С. 215–219.
3. Кравченко О. До питання надання соціальних послуг саодиноким матерям в Україні. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія* Науковий зб. НУ «Чернігівська політехніка». 2018. № 2 (12). С. 58–64.
4. Саодинока мати: статус, права та пільги. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0016697-16#Text>
5. Пастощук Г. Життєдіяльність неповних сімей як психологічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки. Херсон*. 2018. №3 (2018). С. 85–91.
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 лист. 1992 № 2811-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
7. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2001 р. №1751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF#n16>
8. Шевців Ю., Білецький О. Феномен саодинокого материнства в Україні в умовах воєнного стану. *Молодий вчений. Соціологічні науки*. №7 (119). 2023 р. С. 25–30.

Алла Киричок
магістрантка ОПП Соціальна педагогіка,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка